



Stockholm den 18 december 2018

Kammarrätten i Stockholm  
Box 2302  
103 17 Stockholm  
E-post: kammarrattenistockholm@dom.se

**Mål nr 9475-18 m.fl., Karl-Henrik Grinnemo m.fl. ./ Karolinska  
Instituet, angående tillämpning av högskoleförordningen**

Karl-Henrik Grinnemo, Matthias Corbascio, Oscar Simonson och Katarina Le Blanc har fått anstånd med att utveckla grunderna för sitt överklagande. Med anledning av detta får de anföra följande.

**1 GRUNDER**

- 1.1 Karolinska Institutet (KI) har i beslut den 25 juni 2018 bedömt Katarina Le Blanc, Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio (klagandena) som ansvariga för oredlighet i forskning eller som klandervärda. Beslutet är ägnat att påverka klagandenas anseende och rykte på ett negativt sätt samt försvårar för dem att utöva sina respektive yrken och att bedriva fortsatt forskningsverksamhet. Klagandena har därför en rätt att få beslutet prövat i domstol enligt artikel 6.1 i Europakonventionen.

## **2 VAD MÅLET HANDLAR OM**

- 2.1 Kirurgen och forskaren Paolo Macchiarini genomförde under åren 2011–2013 tre transplantationer av plastluftstrupar enligt en experimentell metod vid Karolinska universitetssjukhuset (KS). Samtliga patienter är idag avlidna.
- 2.2 Med hjälp av fabricerade data och missvisande uppgifter vilseledde Paolo Macchiarini såväl forskarvärlden som en stor del av sina medförfattare när transplantationerna beskrevs som lyckade i sex forskningsartiklar.
- 2.3 Fyra visselblåsare – Thomas Fux, Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio – anmälde forskningen till KI:s rektor.
- 2.4 Karl-Henrik Grinnemo och Katarina Le Blanc var tillsammans med 25 andra forskare medförfattare till den första artikeln. Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio var tillsammans med elva andra forskare medförfattare till den tredje artikeln. Samtliga klaganden hade en mycket begränsad roll i Paolo Macchiarinis forskning.
- 2.5 I ett beslut av KI:s rektor den 25 juni 2018 bedömdes Karl-Henrik Grinnemo och Katarina Le Blanc – liksom Paolo Macchiarini själv och ett antal andra forskare – som ansvariga för oredlighet i forskning. Oscar Simonson och Matthias Corbascio ansågs inte direkt ansvariga för den oredlighet som förekommit men bedömdes vara klandervärda.

- 2.6 Karl-Henrik Grinnemo är i dag överläkare på thoraxkirurgen vid Akademiska sjukhuset i Uppsala samt docent vid Institutionen för kirurgiska vetenskaper vid Uppsala universitet och Institutionen för kirurgiska vetenskaper vid KI. Oscar Simonson är också läkare och forskare vid Uppsala universitet, på samma klinik och institution som Karl-Henrik Grinnemo. Matthias Corbascio är överläkare vid KS och docent vid KI. Katarina Le Blanc är överläkare vid KS och professor i klinisk stamcells forskning vid KI.
- 2.7 Det förhållandet att Katarina Le Blanc, Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio har bedömts som oredliga och klandervärda har bl.a. inneburit att deras möjligheter att få forskningsanslag, publicera vetenskapliga artiklar och ingå i olika forskningssamarbeten har begränsats på ett betydande sätt. Eftersom sådana möjligheter är nödvändiga för att kunna bedriva medicinsk forskning riskerar KI:s beslut att göra det svårt för dem att fortsätta sina forskarkarriärer.
- 2.8 Klagandena gör gällande att KI har åsidosatt flera grundläggande rättssäkerhetskrav som gäller för handläggningen av ett ärende av aktuellt slag. Klagandena har bl.a. inte fått tillfälle att bemöta allt det som KI har lagt dem till last i det överklagade beslutet.
- 2.9 Förvaltningsrätten i Stockholm har avvisat klagandenas överklagande av KI:s beslut med hänvisning till det överklagandeförbud som finns i 12 kap. 4 § högskoleförordningen (1993:100). Enligt förvaltningsrätten stod överklagandeförbudet inte i strid med den rätt till domstolsprövning som följer av artikel 6 i Europakonventionen och kunde inte heller åsidosättas på någon annan grund.

- 2.10 Den fråga som kammarrätten har att pröva är om klagandena har rätt att överklaga KI:s beslut med stöd av artikel 6.1 i Europakonventionen och om det överklagandeförbud som finns i högskoleförordningen följaktligen ska åsidosättas.

### **3 BAKGRUND**

#### **3.1 Upprinnelsen till den s.k. Macchiarini-affären**

- 3.1.1 Under hösten 2010 rekryterades kirurgen och forskaren Paolo Macchiarini som gästprofessor till KI och som överläkare till KS. Syftet med rekryteringen var att inrätta ett kliniskt centrum för regenerativ medicin och kirurgi samt att bryta ny mark inom området för bl.a. luftstrupskirurgi.
- 3.1.2 Rekryteringen av Paolo Macchiarini skedde trots starkt kritiska omdömen från tidigare arbetsgivare samt signaler om bristande kvaliteter som kirurg och samarbetsvårigheter. Det har i efterhand konstaterats att det var påtryckningar från KI och viss tidspress som bidrog till att han även fick befattningen som överläkare. (Se vidare [bilaga 1](#) s. 6 f.)
- 3.1.3 Paolo Macchiarini blev världsberömd år 2008 när han i Barcelona i Spanien transplanterade en luftstrupe från en avliden donator till en svårt sjuk patient, vars luftvägar drabbats av tuberkulos. Han inledde därefter experimentell kirurgi med syntetiska luftstrupar av plast. År 2011 utförde han på KS världens första transplantation av en syntetisk luftstrupe preparerad med benmärgsceller, något som väckte stor uppmärksamhet i såväl fackkretsar som massmedia. Under 2011– 2013 transplanterade han ytterligare två patienter med syntetisk luftstrupe på KS. Samtliga patienter är i dag avlidna.

3.1.4 Enligt Paolo Macchiarinis metod skulle de syntetiska luftstruparna badas i stamceller. Teorin var att patientens kropp därefter på egen hand skulle generera blodkärl och knyta an till det artificiella organ som transplanterats in i kroppen. Detta visade sig senare vara felaktigt. Inga blodkärl genererades utan i stället orsakade de syntetiska luftstruparna omfattande infektioner och vävnadsdöd hos patienterna, med bl.a. kvävning som följd.

### **3.2 Sex artiklar om Paolo Macchiarinis luftstrupstransplantationer publiceras**

3.2.1 Under Paolo Macchiarinis tid som verksam vid KI publicerade han, tillsammans med ett stort antal andra forskare, sex vetenskapliga artiklar som berörde de tre transplantationer av syntetiska luftstrupar som genomförts vid KS. Paolo Macchiarini är ensam huvudförfattare till samtliga artiklar.

3.2.2 Den 24 november 2011 publicerades den första artikeln i den internationellt erkända brittiska tidskriften *The Lancet*. Artikeln beskriver operationen av den första patienten på KS.

3.2.3 Karl-Henrik Grinnemos bidrag till den första artikeln var en beskrivning av patientens tillstånd efter operationen fram till dess att patienten återvände till Island (perioden den 9 juni till den 8 juli 2011). Karl-Henrik Grinnemo fick i uppdrag att göra en engelsk översättning av den befintliga sammanfattning som fanns i den patientjournal som Paolo Macchiarini gett honom tillstånd att ta del av. Karl-Henrik Grinnemo var inte behandlande läkare och hade inte heller i övrigt någon insyn i patientens tillstånd.

- 3.2.4 Katarina Le Blanc bidrog inte med någon text till den aktuella artikeln. Hennes bidrag bestod i att hon hade övervakat och handlett en av sina doktorander, som i sin tur bistått Paolo Macchiarinis forskningsgrupp med en blodanalys. Analysens riktighet har inte ifrågasatts.
- 3.2.5 Den 6 mars 2013 publicerades den tredje artikeln i den internationella tidskriften *Biomaterials*. I artikeln beskrivs ett kort kliniskt exempel rörande den tredje patienten på KS. Med hänvisning till fabricerade data angav Paolo Macchiarini att det fem månader efter operationen fanns öppna luftvägar, utan tecken på infektion.
- 3.2.6 Karl-Henrik Grinnemo och Matthias Corbascio bidrog till den tredje artikeln enbart genom att övervaka och handleda den egna forskningsgruppens biomedicinska analytiker när denne bistod Paolo Macchiarinis forskningsgrupp med cellodling. Oscar Simonsons bidrag var att delta i arbetet med de djuropoperationer som genomfördes som ett led i forskningen.

### **3.3 Paolo Macchiarinis metod ifrågasätts**

- 3.3.1 Inledningsvis framkom det inga omständigheter som utgjorde skäl för andra forskare än de som ingick i Paolo Macchiarinis forskningsgrupp att ifrågasätta tillförlitligheten av forskningen.

3.3.2 I samband med Paolo Macchiarinis transplantation avseende den tredje patienten uppstod dock särskilt allvarliga komplikationer i form av slembildning, andnings- och hjärtstillestånd. Efter transplantationen fungerade inte patientens matstrupe och patienten behövde därför få näring via en slang direkt in i magsäcken. Den syntetiska luftstrupen kollapsade sedermera och patienten drabbades av upprepade kvävningss attacker. Patienten kom därefter att vårdas i sammanlagt tre år på en av KS intensivvårdsavdelningar.

3.3.3 Till en början utgick de behandlande läkarna från att de komplikationer som uppstått direkt efter operationen skapat en följdserie av komplikationer som inte var relaterade till själva plaststrupen. Med tiden började dock Thomas Fux, som var ansvarig för vården av patienten, att systematiskt dokumentera komplikationerna.

3.3.4 Thomas Fux kontaktade kirurgkollegorna Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio, i hopp om att hitta en lösning på den komplexa kliniska situation som uppstått. De kom då tillsammans fram till slutsatsen att komplikationerna hos patienten kunde vara relaterade till plaststrupen.

### **3.4 Visselblåsarna utreder och anmäler Paolo Macchiarinis forskning till KI:s dåvarande rektor**

3.4.1 Från hösten 2013 till och med sommaren 2014 gick Thomas Fux, Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio tillsammans igenom såväl Paolo Macchiarinis som andra forskares vetenskapliga arbeten inom området. De gav även in en ansökan till etikprövningsnämnden och bad anhöriga till patienterna om

samtycke för att gå igenom patientjournalerna. Syftet var att utreda eventuella felaktigheter i Paolo Macchiarinis forskning.

3.4.2 Efter flera månaders arbete sammanställde Thomas Fux, Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio två rapporter om sammanlagt drygt 500 sidor, som i augusti 2014 lämnades över till KI:s rektor. Rapportens uppseendeväckande slutsats var att Paolo Macchiarini hade vilselett flera av sina kollegor och medförfattare samt förvanskat operationsresultaten i samtliga av de sex artiklar som publicerats om transplantationerna. Gemensamt för de sex artiklarna var att transplantationerna beskrevs som lyckade, trots att så inte var fallet. Transplantaten hade inte i något fall uppnått funktionell status utan tvärtom gett upphov till allvarliga komplikationer. Det konstaterades också att nödvändiga etikillstånd hade saknats för forskningen.

3.4.3 KI:s dåvarande rektor, Anders Hamsten, tillsatte en extern utredare. Efter sex månaders utredning bedömde utredaren att anklagelserna mot Paolo Macchiarini i allt väsentligt var korrekta. Trots detta beslutade Anders Hamsten att Paolo Macchiarini inte var ansvarig för oredlighet i forskning med hänvisning till att nya uppgifter skulle ha tillförts ärendet efter det att utredningen avslutats.

### **3.5 Parallellt med Macchiarini-affären uppmärksammas en annan forskningsskandal på KI av Katarina Le Blanc**

3.5.1 I juni 2017 uppmärksammades en annan forskningsskandal där en forskningsgrupp på KI utan tillstånd genomfört experimentell behandling på svårt sjuka cancerpatienter med celler från moderkakor. Katarina Le Blanc var visseblåsare i det ärendet. (Se [bilaga 2.](#))



### **3.6 Kritiken mot Paolo Macchiarini kulminerar när dokumentären Experimenten sänds i Sveriges Television**

- 3.6.1 Under perioden augusti 2014 till juni 2018 var Paolo Macchiarinis forskning och kliniska verksamhet samt KI:s och KS:s hantering av ärendet föremål för ett stort antal utredningar och allvarlig kritik.
- 3.6.2 Kritiken mot Paolo Macchiarini kulminerade i januari 2016, när dokumentären Experimenten sändes i Sveriges Television. Kort därefter avgick KI:s dåvarande rektor och hans närmaste medarbetare. Även en del av KI:s ledning avgick och Paolo Macchiarini avskedades.
- 3.6.3 I juni 2016 delgav åklagare Paolo Macchiarini misstanke om grovt vållande till annans död och grovt vållande till kroppsskada. Förundersökningen lades sedermera ner, men har den 11 december 2018 återupptagits.

### **3.7 KI meddelar sitt beslut i oredlighetsärendet**

- 3.7.1 Efter att Anders Hamsten avgått som rektor för KI beslutade den vikarierande rektorn Karin Dahlman – på uppmaning av visselblåsarna – att återuppta oredlighetsärendet och genomföra en ny granskning av Paolo Macchiarinis forskning (dnr 2-723/2016). Den 23 juni 2016 beslutade den vikarierande rektorn också att inhämta yttrande från Expertgruppen för oredlighet i forskning vid Centrala etikprövningsnämnden.

- 3.7.2 Den 31 maj 2017, dvs. knappt ett år senare, avgav expertgruppen sin rapport och Paolo Macchiarini själv, liksom medförfattarna till artiklarna, bereddes tillfälle att yttra sig över rapporten.
- 3.7.3 Den 25 juni 2018 meddelade KI:s ny tillträdde rektor Ole Petter Ottersen beslut i oredlighetsärendet, utan att någon ytterligare skriftväxling skett. I beslutet slog KI fast att Paolo Macchiarini, såsom huvudförfattare till samtliga sex artiklar, hade gjort sig skyldig till oredlighet i forskning. Det konstaterades också att han medvetet vilselett medarbetare, patienter, anhöriga och kollegor (se s. 37 i beslutet).
- 3.7.4 Utöver Paolo Macchiarini själv bedömdes sex andra forskare som ansvariga för den oredlighet som förekommit samt ytterligare 31 forskare som klandervärda. Såväl Karl-Henrik Grinnemo som Katarina Le Blanc ansågs genom sina bidrag till den första artikeln ha gjort sig skyldiga till oredlighet i forskning. Avseende den tredje artikeln ansågs Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio som klandervärda. Oscar Simonson och Matthias Corbascio deltog alltså inte i den första artikeln och Katarina Le Blanc deltog inte i den tredje.

### **3.8 KI:s handläggning var behäftad med betydande rättssäkerhetsbrister och beslutet innehåller därför sakfel**

- 3.8.1 Trots beslutets ingripande karaktär framgår det inte av beslutet eller på annat sätt exakt vilken utredning som KI har lagt till grund för sina bedömningar. Klagandena fick inte heller – efter att expertgruppen avgivit sin rapport – tillfälle att yttra sig över den ytterligare utredning eller de uppgifter som tillförts ärendet. Till exempel fick klagandena inte del av data från sjukhusets patientjournaler, Paolo Macchiarinis och medförfattarens yttranden,

mötesanteckningar samt yttranden från av Centrala etikprövningsnämnden anlidade sakkunniga. Vad gäller Katarina Le Blanc fick hon inte ens del av den anmälan som Thomas Fux, Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio hade gjort och som låg till grund för beslutet att inleda oredlighetsärendet.

3.8.2 Klagandena har inte heller fått bemöta alla de anklagelser som KI har lagt dem till last i beslutet. Beslutet innehåller därför grava felaktigheter om deras delaktighet och inblick i Paolo Macchiarinis forskning. Till de mer uppenbara felaktigheterna hör att KI avseende den första artikeln påstår att Katarina Le Blancs ansvar för produktionen av stamceller möjliggjort projektet (s. 27 i beslutet). Detta trots att hon inte hade något sådant uppdrag och att arbetet i själva verket baserade sig på kärnförande vita blodkroppar, för vilka hon inte haft något ansvar.

3.8.3 Vidare har KI bedömt Karl-Henrik Grinnemos ansvar för den första artikeln med utgångspunkt i att han har varit huvudförfattare till artikeln (s. 27 i beslutet). Detta trots att det redan utifrån vad som anges i beslutet är uppenbart att han har haft en betydligt mer perifer roll i forskningen och inte heller har omnämnts som huvudförfattare i artikeln (jfr s. 21 i beslutet). Det framgår inte av beslutet av vilken anledning som KI bedömt honom som huvudförfattare.

3.8.4 Samtliga klaganden har också uppfattningen att docenten Pierre Lafolie, som föredrog ärendet för KI:s rektor, var jävig. I denna del har KI i efterhand självt medgett att Pierre Lafolie ansett sig själv jävig, men bedömt att det saknats möjlighet att pröva jävet eftersom ingen av de forskare som berördes av ärendet hade gjort någon formell jävsinvändning (se [bilaga 3](#)).

### **3.9 KI:s beslut brister i legalitet**

3.9.1 Utöver att KI:s handläggning av oredlighetsärendet var behäftad med allvarliga rättssäkerhetsbrister har klagandena också uppfattningen att beslutet har brustit i kravet på legalitet.

3.9.2 Av 1 kap. 1 § tredje stycket regeringsformen följer att all offentlig makt ska utövas under lagarna. På samma sätt anges i 5 § första stycket förvaltningslagen att en myndighet endast får vidta åtgärder som har stöd i rättsordningen. Bestämmelserna ger uttryck för den s.k. legalitetsprincipen, som inom förvaltningsrätten innefattar krav på bl.a. att det allmännas handlande måste ha rättsligt stöd och att det måste finnas en rättslig förutsebarhet (se t.ex. Lebeck, Legalitetsprincipen inom förvaltningsrätten, 1 uppl., 2018, s. 58 f.).

- 3.9.3 KI har meddelat sitt beslut med stöd av bestämmelsen i 1 kap. 16 § högskoleförordningen (1993:100), av vilken det framgår att en högskola som får kännedom om oredlighet i bl.a. forskning ”ska utreda misstankarna”. Enligt klagandena kan det ifrågasättas om den bestämmelsen ger högskolorna ett tillräckligt rättsligt stöd för att meddela formella beslut genom vilka enskilda forskare bedöms som ansvariga för oredlighet i forskning. Bestämmelsens ordalydelse ger snarast intrycket av att högskolans bemyndigande begränsar sig till en rätt att göra en utredning av faktiska förhållanden. Syftet med regleringen har heller aldrig varit att högskolan ska fastslå något ansvar utan att utredningen ska kunna ligga till grund för åtalsanmälan eller arbetsrättsliga disciplinåtgärder (se prop. 2000/2001:3 s. 88 ff. och SOU 1999:4 s. 86 ff.).
- 3.9.4 Bristen på rättsligt stöd blir än mer påtaglig i fråga om de forskare som i KI:s beslut har bedömts som ”klandervärda”, eftersom det begreppet över huvud taget inte förekommer i högskoleförordningen. Det har inte heller i något annat oredlighetsärende vid något annat svenskt lärosäte förekommit att en forskare har bedömts som ”klandervärd”.
- 3.9.5 Vidare kan det konstateras att högskoleförordningen inte innehåller någon definition av vad som utgör ”oredlighet i forskning”. Som KI självt har konstaterat i sitt beslut finns det inte heller några bestämmelser som reglerar vem eller vilka som ska hållas ansvariga för eventuell oredlighet (s. 11). Det finns alltså inte några uttryckliga föreskrifter som klagandena har kunnat iaktta för att undvika att hållas ansvariga för oredlighet eller klandras.

- 3.9.6 Bristen på förutsebarhet samt avsaknaden av definitioner och ansvarsbestämmelser ledde till att Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio kunde bedömas som ansvariga för oredlighet i forskning eller som klandervärda, trots att de själva hade gjort stora ansträngningar för att informera KI:s ledning om de missförhållanden som fanns inom Paolo Macchiarinis forskning.
- 3.9.7 Vidare fälldes såväl Katarina Le Blanc som Karl Henrik Grinnemo till ansvar för oredlighet – med de konsekvenser som ett sådant beslut innebär – trots att de hade ytterst perifera roller vid författandet av den artikel som ligger till grund för beslutet.
- 3.9.8 Beträffande den tredje artikeln klandrade KI ett antal forskare för att de hade medverkat som medförfattare till en artikel som presenterar data från humanforskning, vilken genomförts utan föregående etikprövning. Samtidigt byggde även den första artikeln på sådan forskning, utan att någon av medförfattarna för den sakens skull klandrades.

### **3.10 Förvaltningsrätten i Stockholm avvisar klagandenas överklagande**

- 3.10.1 Efter KI:s beslut hörde klagandena omedelbart av sig till KI för att påtala att beslutet innehöll felaktiga uppgifter om deras medverkan till Paolo Macchiarinis forskning. KI svarade då – med hänvisning till högskoleförordningen – att beslutet inte gick att överklaga.

3.10.2 Klagandena överklagade ändå KI:s beslut till Förvaltningsrätten i Stockholm under hänvisning till att de hade rätt att få överklaga beslutet till domstol. Genom det nu överklagade beslutet avvisade förvaltningsrätten överklagandena. Enligt förvaltningsrätten stod överklagandeförbudet inte i strid med rätten till domstolsprövning som följer av artikel 6.1 i Europakonventionen. Det kunde inte heller åsidosättas på någon annan grund.

#### **4 RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER**

##### **4.1 Ett överklagandeförbud som kommer i konflikt med rätten till domstolsprövning ska sättas åt sidan**

4.1.1 Enligt artikel 6.1 i Europakonventionen ska var och en, vid prövningen av bl.a. hans eller hennes civila rättigheter och skyldigheter, ha rätt till en opartisk och offentlig rättegång inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol som upprättats enligt lag.

4.1.2 För det fall en nationell domstol anser sig sakna behörighet att pröva en fråga som omfattas av artikel 6.1 i Europakonventionen föreligger alltså en överträdelse av rätten till domstolsprövning.

4.1.3 Högsta förvaltningsdomstolen har uttalat att rätten till domstolsprövning av förvaltningsbeslut alltmer har kommit att uppfattas som en viktig rättsstatlig princip. Enligt fast praxis gäller därför att ett överklagandeförbud som kommer i konflikt med bestämmelserna i artikel 6.1 Europakonventionen ska sättas åt sidan. Beslutet blir då överklagbart enligt den allmänna regeln i 41 § förvaltningslagen (2017:900). (Se prop. 2016/17:180 s. 43 f. och rättsfallet HFD 2011 ref. 22 med vidare hänvisningar.)

## **4.2 Förutsättningarna för att rätten till domstolsprövning ska aktualiseras enligt artikel 6.1 i Europakonventionen**

- 4.2.1 För att rätten till domstolsprövning enligt artikel 6.1 i Europakonventionen ska aktualiseras krävs att det föreligger en reell och seriös tvist mellan t.ex. en enskild och en myndighet, att tvisten gäller en rättighet som har sin grund i den nationella rätten och att rättigheten är att bedöma som en civil rättighet (se Hans Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 5 uppl., 2015, s. 161 f.)
- 4.2.2 När det gäller de två första kraven har Europadomstolen uttalat att det är tillräckligt att tvisten gäller ett anspråk som på rimliga grunder kan påstås vara en rättighet enligt nationell rätt (se Danelius, a. a. s. 162 f. samt t.ex. Rolf Gustafson v. Sweden, no. 23196/94, § 39, Reports of Judgments and Decisions 1997–IV). Det krävs inte att föremålet för den begärda domstolsprövningen är att fastställa en rättighet, utan det är tillräckligt att rättegången kan påverka denna rättighet (se t.ex. Pieter van Dijk m.fl., *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, 5 uppl., 2018, s. 508.).
- 4.2.3 Mot bakgrund av Europadomstolens praxis har Högsta domstolen slagit fast att en tvist ska antas vara reell och seriös om det inte finns klara indikationer på att så inte är fallet. Det anses alltså finnas en presumtion för att tvister om civila rättigheter är reella och seriösa. (Se rättsfallet NJA 2013 s. 813 med vidare hänvisningar.)



- 4.2.4 På motsvarande sätt har Högsta förvaltningsdomstolen slagit fast att ett förvaltningsbeslut ska anses röra civila rättigheter och eller skyldigheter, om det inte finns klart stöd för en annan bedömning. (Se rättsfallet HFD 2016 ref. 41 med vidare hänvisningar.)
- 4.2.5 De krav som måste vara uppfyllda för att rätten till domstolsprövning enligt artikel 6.1 i Europakonventionen ska aktualiseras är alltså lågt ställda.

## **5 RÄTTSLIG ARGUMENTATION**

### **5.1 Klagandena har rätt till respekt för sitt anseende och rykte, vilket är att bedöma som en civil rättighet enligt artikel 6.1 i Europakonventionen**

- 5.1.1 Det kan till att börja med konstateras att svensk rätt innehåller en rad bestämmelser som syftar till att skydda enskildas anseende. Bland annat följer av 1 kap. 2 § fjärde stycket regeringsformen att det allmänna ska värna den enskildes privat- och familjeliv. Skyddet för enskildas anseende har också tagits upp som ett av de tungt vägande skäl som kan motivera en inskränkning av yttrande- och informationsfriheten enligt 2 kap. 23 § regeringsformen.
- 5.1.2 Omfattande materiella regler till skydd för enskildas anseende finns i bl.a. offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och i brottsbalkens bestämmelser om ärekränkning. Till exempel kan det vara brottsligt att utpeka någon som klandervärd i sitt levnadssätt eller på annat sätt lämna uppgift som är ägnad att utsätta en enskild för annans missaktning (5 kap. 1 § första stycket brottsbalken).

- 5.1.3 Svensk rätt utgår också från att enskilda, som av en förvaltningsmyndighet bedöms som oredliga eller annars oskickliga i sin yrkesutövning, ska ha möjligheten att få beslutet överklagat till domstol. Detta gäller även om ifrågasättandet av yrkesskickligheten sker genom ett myndighetsbeslut som saknar formella rättsverkningar (se t.ex. avseende *mäklare*, 29 och 30 §§ fastighetsmäklarlagen, 2011:666, *lärare*, 2 kap. 23 § och 28 kap. 4 § skollagen, 2010:800, och *revisorer*, 32 och 36 §§ revisorslagen, 2001:883).
- 5.1.4 Utöver det skydd för enskildas anseende som finns i rent nationell rätt har även Europadomstolen – i ett stort antal avgöranden – slagit fast att rätten till privatliv i artikel 8 i Europakonventionen omfattar bl.a. en rätt till respekt för enskildas anseende och rykte (se t.ex. Danelius, a. a. s. 374 och van Dijk, a. a. s. 678 f.). Artikeln har ansetts tillämplig bl.a. i det fall då en offentlig utredning kommit fram till att vissa personer förfarit ohederligt (*Fayed v. the United Kingdom*, 21 September 1994, Series A no. 294-B. Jfr även Danelius, s. 376 f. med hänvisning till bland annat *Mikolajová v. Slovakia*, no. 4479/03, 18 January 2011).
- 5.1.5 Enskildas skydd för sitt anseende och rykte är alltså en grundläggande rättighet såväl enligt den rent nationella rättsordningen som enligt europarätten. Det får också anses som en självklar utgångspunkt att myndigheter inte utan stöd i någon författning eller på ett osakligt eller obefogat sätt får peka ut enskilda som klandervärda eller oskickliga i sin yrkesutövning.

5.1.6 Det framgår av fast praxis från Europadomstolen att enskildas rätt till respekt för sitt anseende och rykte är att bedöma som en sådan civil rättighet som aktualiserar rätten till domstolsprövning enligt artikel 6.1 i Europakonventionen (se Danelius, a. a. s. 171. Se även t.ex. Arlewin v. Sweden, no. 22302/10, § 60, 1 March 2016, Ciz v. Slovakia. no. 66142/01, § 61, 14 October 2003, Tolstoy Miloslavsky v. the United Kingdom, 13 July 1995, Series A no. 316-B, § 58 and Helters v. Sweden (plenary), 29 October 1991, Series A no. 212-A, § 27.).

5.1.7 Mot denna bakgrund har klagandena med stöd av artikel 6.1 i Europakonventionen en rätt att få ett beslut som bedömer dem som oskickliga i sin yrkesutövning samt påverkar deras anseende och rykte prövat i domstol.

## **5.2 KI:s beslut har påverkat klagandenas rätt till respekt för sitt anseende och rykte**

5.2.1 Genom KI:s beslut den 25 juni 2018 har KI bedömt Karl-Henrik Grinnemo och Katarina Le Blanc som ansvariga för oredlighet i forskning samt att Matthias Corbascio och Oscar Simonson har agerat klandervärd. Beslutet innebär ett påstående om att klagandena har agerat ohederligt eller inkorrekt, varför beslutet är ägnat att påverka deras yrkesmässiga anseende och rykte på ett negativt sätt. Klagandena har redan av det skälet en rätt att få frågan om oredlighet och klander prövat i domstol.

5.2.2 Att beslutet har påverkat klagandenas yrkesmässiga anseende och rykte på ett negativt sätt gör det också svårare för dem att utöva sina respektive yrken och att bedriva fortsatt forskningsverksamhet. Även denna omständighet gör att klagandena har en rätt att få KI:s beslut överprövat i domstol.

5.2.3 Nedan följer en sammanfattning av olika konkreta och faktiska konsekvenser som KI:s beslut redan har fått för respektive klagande.

### **5.3 Beslutets konsekvenser för Katarina Le Blanc**

5.3.1 När det gäller Katarina Le Blanc har KI:s beslut till att börja med begränsat hennes möjligheter att få forskningsanslag från anslagsgivare i Sverige, såsom t.ex. Barncancerfonden, Cancerfonden och Vetenskapsrådet (se bilagor 4–6).

5.3.2 Som en direkt konsekvens av KI:s beslut har hon fått avslag på sin ansökan om tilldelning av forskningsanslag för år 2018 från Cancerfonden (se bilaga 8). Cancerfondens forskningsnämnd har också beslutat att en karenstid om tre år ska gälla under vilken hon inte kan erhålla något forskningsanslag. Eftersom Cancerfonden redan har innehållit medel för år 2016 och 2017 kommer karenstiden att räknas från slutet av år 2016. Katarina Le Blanc kommer därför inte att kunna beviljas några nya anslag från Cancerfonden förrän tidigast i slutet av år 2019. Fondens forskningsnämnd har uttryckligen förklarat att karenstiden syftar till att markera att fonden ser allvarligt på KI:s beslut. (Se bilaga 9.)

- 5.3.3 Den 13 december 2018 avslog även Barncancerfonden Katarina Le Blancs ansökan om anslag för år 2017. Fonden förbjöd henne samtidigt att söka nya medel fram till och med den 25 juni 2021 (se bilagor 10 och 11.) Eftersom Barncancerfonden beviljar sina anslag i maj varje år är det sammanlagt fråga om sex års uteblivna forskningsanslag. Under åren 2009–2017 har Katarina Le Blanc erhållit i genomsnitt ca 683 000 kr per år i anslag från Barncancerfonden (se bilaga 12). Som en direkt följd av KI:s beslut riskerar hon alltså att gå miste om cirka 4,1 miljoner kronor i anslag.
- 5.3.4 Vidare har Katarina Le Blanc utretts av Vetenskapsrådet sedan fråga uppkommit om utbetalningarna av hennes forskningsbidrag skulle upphöra på grund av KI:s beslut (se bilaga 13).
- 5.3.5 På grund av den uteblivna finansieringen från Cancerfonden kommer Katarina Le Blanc sannolikt tvingas säga upp fyra och en halv heltidstjänster inom ramen för sina forskningsprojekt. Om Barncancerfondens beslut står sig – t.ex. för att någon domstolsprövning av beslutet om oredlighet inte kommer till stånd – kommer hon att tvingas säga upp samtliga sina anställda doktorander. Hon saknar då möjlighet att fortsätta med den forskning som hon har bedrivit under drygt 20 års tid.
- 5.3.6 Därutöver har Katarina Le Blanc med hänvisning till KI:s beslut uppmanats att avstå från fortsatt arbete i de stiftelser och fonder där hon normalt sett agerar som ledamot, bl.a. Nobelförsamlingen, Kungliga Vetenskapsakademin och Vetenskapsrådet.

5.3.7 Beslutet om oredlighet har också medfört att Katarina Le Blanc har stora svårigheter att publicera artiklar där hennes namn står angivet i författarlistan, i synnerhet om hon står som huvudansvarig (se bilaga 14).

5.3.8 Sammantaget har KI:s beslut påtagligt begränsat Katarina Le Blancs möjligheter att bedriva medicinsk forskning.

#### **5.4 Beslutets konsekvenser för Karl-Henrik Grinnemo**

5.4.1 Vad gäller Karl-Henrik Grinnemo bedömdes han under hösten 2017 – av såväl externt sakkunniga som av den medicinska områdesnämnden – uppfylla kriterierna för en professur vid Uppsala universitet (se bilagor 15–17). Till följd av att Karl-Henrik Grinnemo därefter ansågs som ansvarig för oredlighet i forskning har dock Uppsala universitets rektor avstått från att godkänna utnämningen.

5.4.2 På samma sätt som för Katarina Le Blanc har även Karl-Henrik Grinnemos möjligheter att tilldelas forskningsanslag från anslagsgivare i Sverige begränsats som en direkt följd av KI:s beslut (se bilagor 6 och 7). I likhet med henne utreddes han också av Vetenskapsrådet angående grund för att avbryta utbetalning av forskningsanslag (se bilaga 18).

5.4.3 Även Karl-Henrik Grinnemo har stora svårigheter att få artiklar där hans namn står angivet i författarlistan publicerade, i synnerhet om han står angiven som huvudansvarig för artikeln (se bilaga 14).

- 5.4.4 På grund av svårigheterna med att söka forskningsanslag och att publicera artiklar kommer Karl-Henrik Grinnemo tvingas att säga upp personal och doktorander inom ramen för sina forskningsprojekt (se bilagor 19 och 20). Eftersom förtroendet för honom har skadats vill tidigare samarbetspartners inte heller samarbeta med honom.
- 5.4.5 KI:s beslut påverkar även Karl-Henrik Grinnemos nuvarande och framtida anställningar. Vid ett universitetssjukhus är sjukvård och forskning tätt sammanknippade. Om beslutet om oredlighet står sig kommer detta sannolikt att få till följd att hans roll inom FoUU (Forskning, Utveckling och Utbildning) i verksamheten ifrågasätts, att kliniska regions- och landstingsbaserade anslag som fördelas till kliniskt orienterad forskning dras in eller minskas, att ledningen inte vill bekosta en adjungerad professur, att patienter inte vill delta i kliniska studier där han är ansvarig samt att patienter inte vill bli opererade av honom.
- 5.4.6 Slutligen bedrivs thoraxkirurgi endast vid sju universitetssjukhus, vilket gör att arbetsmarknaden för en person med hans bakgrund är begränsad. Det kommer därför att vara mycket svårt för Karl-Henrik Grinnemo byta arbetsgivare. Möjligheterna att söka tjänster hos privata vårdgivare kommer också att begränsas eftersom få vårdgivare vill anställa en läkare som har bedömts som oredlig.
- 5.4.7 Sammantaget har KI:s beslut påtagligt begränsat även Karl-Henrik Grinnemos yrkesutövning och hans möjligheter att bedriva medicinsk forskning.

## **5.5 Beslutets konsekvenser för Oscar Simonson**

- 5.5.1 Vad beträffar Oscar Simonson är han junior forskare. För den juniora forskare som vill meritera sig som senior forskare finns särskilda anslag som kan sökas från två år efter att forskaren har avlagt examen fram till att sju år har förflutit sedan examen (se t.ex. bilaga 21). Under denna tid konkurrerar junioren alltså med andra juniora forskare. Efter fem år konkurrerar junioren dock i stället med seniora forskare. För det fall forskaren då inte har kvalificerat sig som senior forskare har denne i princip ingen möjlighet att få anslag. Anslagen är särskilt viktiga för juniora forskare eftersom dessa är en grundförutsättning för att finansiera doktorander (se bilaga 22).
- 5.5.2 Oscar Simonson söker alltså anslag i ett känsligt skede av sin karriär. Även för honom innebär KI:s beslut att möjligheterna att tilldelas forskningsanslag från anslagsgivare i Sverige begränsas. Han har i dagsläget inte kunnat erhålla anslag från någon av de etablerade anslagsgivarna. Till exempel har Cancerfondens forskningsnämnd beslutat att de forskare som har bedömts som klandervärda inte ska tilldelas några anslag under ett års tid (se bilagor 9 och 23).
- 5.5.3 I likhet med Katarina Le Blanc och Karl-Henrik Grinnemo har även Oscar Simonson stora svårigheter att få artiklar publicerade där hans namn står angivet i författarlistan, i synnerhet om han är angiven som huvudansvarig (se bilaga 14). På samma sätt har KI:s beslut också gjort att förtroendet för honom har skadats och att tidigare samarbetspartners inte längre vill samarbeta med honom, vilket ytterligare försvårar möjligheterna att bedriva medicinsk forskning.



- 5.5.4 Bristen på forskningsanslag och svårigheterna att publicera artiklar medför sammantaget att Oscar Simonson inte kommer att kunna ta sig an och handleda några doktorander. Han har också blivit exkluderad från vetenskapliga konferenser, bl.a. av Vetenskapsrådet.
- 5.5.5 För närvarande är Oscar Simonson, i likhet med Karl-Henrik Grinnemo, anställd vid Akademiska sjukhuset i Uppsala. KI:s beslut påverkar därför även hans nuvarande och framtida anställningar. Eftersom han tjänstgör vid ett universitetssjukhus kan beslutet sannolikt få till följd att hans roll inom FoUU (Forskning, Utveckling och Utbildning) i verksamheten ifrågasätts, att kliniska regions- och landstingsbaserade anslag som fördelas till kliniskt orienterad forskning dras in eller minskas, att ledningen inte vill bekosta en adjungerad professur, att patienter inte vill delta i kliniska studier där han är ansvarig samt att patienter inte vill bli opererade av honom.
- 5.5.6 Eftersom även Oscar Simonson är inriktad mot thoraxkirurgi är den svenska arbetsmarknaden för honom begränsad. Det finns därför en stor risk för att KI:s beslut kommer att försvåra för honom att byta arbetsgivare.
- 5.5.7 Sammantaget har KI:s beslut påtagligt begränsat även Oscar Simonsons yrkesutövning och hans möjligheter att bedriva medicinsk forskning.

## **5.6 Beslutets konsekvenser för Matthias Corbascio**

5.6.1 Matthias Corbascio är för närvarande anställd vid KS, som i likhet med Uppsala Akademiska sjukhus är ett universitetssjukhus. KI:s beslut får i allt väsentligt samma följder för Matthias Corbascio som för Oscar Simonson. Det ska dock anmärkas att Matthias Corbascio redan har kvalificerat sig som senior forskare.

## **5.7 Klagandena har rätt till en domstolsprövning**

5.7.1 Utifrån de uppgifter som har redogjorts för i det föregående är det uppenbart att KI:s beslut är ägnat att påverka klagandenas anseende och rykte på ett negativt sätt. Det står också klart att beslutet rent faktiskt, på ett betydande sätt, redan har försvårat för dem att utöva sina respektive yrken och att bedriva fortsatt forskningsverksamhet.

5.7.2 Att beslut varigenom en forskare bedöms som ansvarig för oredlighet i forskning kan få allvarliga konsekvenser för enskilda forskare är skälet till att det i det förslag till ny ordning för att främja god sed och hantera oredlighet har föreslagits att sådana beslut ska kunna överklagas till förvaltningsdomstol (se SOU 1999:4 s. 91 och SOU 2017:10 s. 224 samt lagrådsremiss den 20 juni 2018, som tagits fram med utgångspunkt i utredningen).

5.7.3 Vid dessa förhållanden får klagandena med marginal anses ha uppfyllt de mycket låga krav som Högsta förvaltningsdomstolen, Högsta domstolen och Europadomstolen har ställt upp för att en enskild ska vara berättigad till en domstolsprövning av ett förvaltningsbeslut enligt artikel 6.1 i Europakonventionen.

## **6 SAMMANFATTNING**

- 6.1 Sammanfattningsvis kan klagandena konstatera att det var KI som, trots varningssignaler från tidigare arbetsgivare, tog initiativet till att rekrytera Paolo Macchiarini och initiera den hårt kritiserade forskningen med syntetiska luftstrupar.
- 6.2 Genom sin experimentella forskning vilseledde Paolo Macchiarini såväl forskarvärlden som sina forskarkollegor. Så snart Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio fick anledning att misstänka att det fanns felaktigheter i Macchiarinis forskning gjorde de – tillsammans med Thomas Fux – en omfattande genomgång av forskningsmaterialet och författade en rapport om ca 500 sidor som överlämnades till KI:s ledning.
- 6.3 Trots rapporten och att forskningen av en extern utredare hade bedömts som oredlig ansåg KI att Paolo Macchiarini inte hade gjort sig skyldig till oredlighet i forskning. Efter stor medial uppmärksamhet och påtryckningar från visseblåsarna valde dock KI att återuppta oredlighetsärendet.
- 6.4 Under handläggningen fick klagandena ingen möjlighet att yttra sig över den samlade utredningen eller bemöta alla de anklagelser som myndigheten sedan lade dem till last. I prövningen införde KI också det tidigare okända begreppet ”klander”, för sådant agerande som kan kritiseras men som inte når upp till ansvar för oredlighet.

- 6.5 KI har därefter hållit Katarina Le Blanc, Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio ansvariga för de allvarliga missförhållanden som präglat Paolo Macchiarinis forskning. Detta trots att de haft en mycket perifer roll i forskningen samt att Karl-Henrik Grinnemo, Oscar Simonson och Matthias Corbascio gjort vad som skäligen har kunnat krävas av dem för att uppmärksamma KI:s ledning om de missförhållanden som uppdragats.
- 6.6 Till följd av att ingen av klagandena har fått möjlighet att ta del av hela utredningen i ärendet och bemöta alla de anklagelser som KI har lagt dem till last grundar sig KI:s beslut på felaktiga uppgifter, som i vissa fall kan utläsas direkt av beslutet. Framförallt framställer KI klagandena som betydligt mer delaktiga i Paolo Macchiarinis forskning än vad de i själva verket har varit. Klagandena anser också att Pierre Lafolie, som deltog i KI:s beslut, har varit jävig.
- 6.7 KI:s beslut har fått till följd att klagandenas möjligheter att bedriva medicinsk forskning har begränsats i en sådan utsträckning att det riskerar att äventyra deras framtida forskarkarriärer.
- 6.8 Vid dessa förhållanden uppfyller KI:s beslut med god marginal de krav som gäller för att rätten till domstolsprövning enligt artikel 6.1 i Europakonventionen ska aktualiseras. Det betyder att det överklagandeförbud som finns i högskoleförordningen inte får tillämpas. Kammarrätten ska därför undanröja förvaltningsrättens beslut att avvisa deras överklaganden av KI:s beslut och återförvisa målet till förvaltningsrätten för ny handläggning.

## **7 FRÅGAN OM PRÖVNINGSTILLSTÅND**

- 7.1 Förvaltningsrätten har bedömt att det inte krävs prövningstillstånd för att få det överklagade beslutet prövat av kammarrätten. För det fall kammarrätten bedömer att prövningstillstånd krävs bör klagandena få möjlighet att utveckla skälen för varför prövningstillstånd ska meddelas.

## **8 BEGÄRAN OM SKYNDSAM HANDLÄGGNING**

- 8.1 I utredningen om en ny ordning för att främja god sed och hantera oredlighet i forskning har det framhållits att en överprövning av ett beslut om oredlighet bör göras skyndsamt (se SOU 2017:10 s. 227).
- 8.2 Som framgått ovan har klagandena som en direkt följd av KI:s beslut fått stora svårigheter med att få anslag för att finansiera sin pågående forskning. Bland annat har Katarina Le Blanc i december 2018 fått avslag på sina ansökningar om anslag från såväl Cancerfonden som Barncancerfonden. För det fall KI:s beslut står sig finns det en risk för att klagandena inte kommer att kunna fullfölja sina pågående forskningsprojekt.
- 8.3 Mot denna bakgrund bör kammarrätten skyndsamt ta ställning till frågan om KI:s beslut ska prövas av domstol.

Som ovan,

Fredrik Bergman

Rikard Samuelsson

## **Förteckning över bilagor**

1. Kjell Asplund 2016-08-31, Fallet Macchiarini, Utredning av verksamheten med transplantationer av syntetiska luftstrupar vid Karolinska Universitetssjukhuset
2. Artikel i SvD 2017-01-17, ”Svårt sjuka behandlades utan tillstånd”
3. E-postkonversation mellan Karl-Henrik Grinnemo och Helena Scarabin, jurist på KI, angående Pierre Lafolies jäv
4. Barncancerfondens policy om oredlighet i forskning
5. Cancerfondens policy för handläggningen av oredlighetsärenden
6. Vetenskapsrådets generella villkor för bidrag till forskning eller forskningsstödjande verksamhet
7. Anvisningar för forskningsstöd 2018, s. 20, Hjärt- och lungfonden
8. Avslag ansökan om forskningsanslag, Cancerfonden
9. Tjänsteanteckning Rikard Samuelsson, jurist på Centrum för rättvisa, 2018-11-14
10. Avslagsbeslut i ärende gällande oredlighet avseende Katarina Le Blanc, Barncancerfonden
11. Utdrag ur Nova, avslagsbeslut i ärende gällande oredlighet avseende Katarina Le Blanc
12. Kontrakt avseende tidigare anslag från Barncancerfonden till Katarina Le Blanc
13. Skrivelse från Vetenskapsrådet om utredning angående grund för att avbryta utbetalning av forskningsbidrag avseende Katarina Le Blanc
14. Utlåtande från Dr. Graham Parker om svårigheter att bli publicerad efter oredlighetsbeslut
15. Sakkunnigutlåtande avseende anställning av Karl-Henrik Grinnemo som adjungerad professor, av Agneta Holmäng
16. Sakkunnigutlåtande avseende anställning av Karl-Henrik Grinnemo som adjungerad professor, av Henrik Casimir Ahn

17. Protokoll från Områdesnämndens sammanträde med beslut avseende anställning av Karl-Henrik Grinnemo som adjungerad professor
18. Skrivelse från Vetenskapsrådet om utredning angående grund för att avbryta utbetalning av forskningsbidrag avseende Karl-Henrik Grinnemo
19. Brev från Karl-Henrik Grinnemo avseende uppsägning av personal
20. E-postkonversationer om att Karl-Henrik Grinnemo kan komma att behöva säga upp personal
21. Exempel på särskilda anslag för juniora forskare
22. Förutsättningar för att knyta till sig doktorander, Vetenskapsrådets forskningsöversikt, Medicin och hälsa 2019
23. Artikel i Läkartidningen 2018-11-23, Cancerfonden drar in anslag för Macchiarinis medförfattare